

ELEMENTE LEXICALE CARE
ÎNNOBILEAZĂ ETHOSUL
MUNTEAN

Linguistic
Practical
Research

LEXICAL ITEMS WHICH
ENNOBLES WALLACHIAN
ETHOS

Keywords

Words
To enoble
Ethos
Wallachian dialect

JEL Classification

Y90

Abstract

There is, in the Wallachian dialect, a few words which give its specificity and ennobles it. They are not found in the rest of dialects and may be considered idiomatic, because they are untranslatable (in the sense of total equivalence). Some are lexemes with the singular form, others are new meanings of some existing phrases in Romanian literary.

Popularization of these lexical items through this article aims at knowledge and their integration into generalized use of the Romanian language, pointing their idiomatic character. The Wallachian dialect should not be regarded as having privileged status among other dialects, but as a linguistic resource that allows nuanced and creative expression at the national.

Zona de circulație a lexemelor pe care le avem în vedere se situează în jurul Râului Vâlsan, a Râului Doamnei și a cursului superior al Râului Arge, în Subcarpații Meridionali, însă unele dintre aceste elemente se regăsesc insular până la confluența Olteniei cu Banatul, ajunse acolo, cel mai probabil, prin fenomenul transhuman ei.

Dacă Herta Müller, în volumul *Regele se-nclină și ucide*, deși scriitoare de etnie germană, oferă un exemplu strălucit de sensibilitate față de anumite cuvinte și sintagme românești, pe care le compară cu echivalentele lor nemțești, reliefând atât sonoritățile plăcute, cât mai ales sensurile mai gritoare ale construcțiilor noastre autohtone, ne propunem, fără pretenția de a-i putea egala meșteșugul condeiului, să întreprindem un demers asemănător cu privire la câteva elemente lexicale care, în opinia noastră, înnobilează ethosul muntean.

Astfel, câteva muntenisme prezente în arealul la care ne-am referit, nu conferă doar specificitate graiului românesc, ci se constituie în adevărate punți sufletești între cei care le rostesc și coparticipanților la discuție.

Este vorba, în primul rând, de apelativul *tlic*, derivat regresiv și diminutiv de la *dumneata* (*dumitale*, *matale*, *tale*, *tlic* sau *mata*, *matale*, *mtlic*, *tlic*), utilizat atât pentru cineva apropiat sufletește, într-o perfectă ilustrare a comunicării afective, cât și pentru cineva mai mic de ani, căruiă vreștii ar respect (chiar unui copil).

Deși provine de la același cuvânt-bază (*dumneata*), diminutivul „*mtlu*” este utilizat doar în registrul glume ori ironic (1), realizându-se și prin intermediul lui comunicare afectivă, deși, ca apelativ, sugerează persoana astfel apelată, de regulă, copil, este bună autoare a unei pozne.

Când un muntean întreabă *Ce mai faci tlic?* sau afirmă *Am vrut să vin pe la tlic* sau *Mi-a fost dor de tlic*, intenția reflexivă a limbajului prevalează față de

cea tranzitivă, fiind secundar mesajul transmis, sugestia primară fiind duioasă locutorului, sentimentele lui calde/afectivitatea sa față de persoana căreia se adresează.

Din același registru fac parte și apelativele utilizate de nepoți față de bunici, chiar și în condițiile în care, primii nu mai sunt de mult copii: *mica mare* și *ticu mare*.

Deși termenii *mica* (provenit din *m mica*) și *ticu* (provenit din *t ticu*) sunt utilizați și în celelalte graiuri ale dialectului daco-român, sintagmele *mica mare* și *ticu mare* nu se bucur de o circulație largă, în alte zone fiind utilizate lexemele sinonime *bunica* și *bunicul*, *mamaia* și *tataia*, *buna* și *bunul*.

Ceea ce le conferă o notă aparte, în sens pozitiv, muntenismelor acestora, este faptul că sunt construcții oximoronice, derivate diminutive regresive, determinate de adjectivul „mare”.

Ca și în cazul apelativului mai-sus analizat, și prin utilizarea acestor sintagme se imprimă comunicării caracter afectiv, chiar dacă sunt, de regulă, asociate cu verbe de persoană a treia și doar în mică măsură ca apelative directe.

Verbul *a se împogodi* este folosit exclusiv în Muntenia de nord, cu precizie în zona Argeului. Deși în varianta literară este sinonim (parțial) cu *a se înlege*, în realitate, este la fel de greu de sensuri ca și substantivul *dor*.

Când, de regulă, doi oameni *se împogodesc*, înseamnă că, prin bună înțelegere, lasă fiecare de la el, fără ca acest lucru să aibă vreun tent peiorativ, așa cum presupune verbul *a se tolera*. „Împogodirea” este, mai presus de toate, o înțelegere plină de bune intenții, o cale de a ajunge la armonie, la bucurie, de ambele părți. După o tocmeală, când cineva afirmă „ne-am împogodit noi”, nu încapă dubii că ambii au ajuns la aceeași cale de mijloc convenabilă pentru fiecare. Dacă aceeași afirmație se referă la partenerii unui cuplu, este clar că această tuisă depășește în chip strălucit inadvertențele

de opinie pe care le conștientizează și că au ajuns la armonie conjugală.

În *Dicționarul explicativ român*, articolul „împogodi” este descris ca „vb. IV. 1 refl. recipr. (pop.) A cădea de acord asupra unei acțiuni. 2 refl. recipr. (pop.) A se sfătui. 3 intr. (reg.) A completa. 4 refl. recipr. (reg.) A se înlege bine. 5 tr. (reg.) A angaja. prez. ind. -esc. /în + pogodi.” (2). În ciuda acestui fapt, în urma unei anchete lingvistice realizată pe baza interviului, pe un lot de 50 subiecți, de ambele sexe, având profesii diverse, cu vârste cuprinse între 19 și 60 ani, în Dobrogea, Transilvania și Moldova, Sudul Munteniei, desfășurat în perioada 20-25 septembrie 2013, s-a constatat faptul că termenul în discuție nu este cunoscut decât de cîte trei respondenți proveniți din Muntenia care și-au schimbat domiciliul în una din aceste regiuni istorice (doar 4% din respondenți au cunoscut semnificația acestui cuvânt). Nici cuvântul de bază de la care s-a format nu se bucură de notorietate, deși este intrat în DEX înaintea derivatului său pe care îl avem în vedere și se regăsește în alte dicționare – „pogodi, pogodesc – vb. (refl. Recipr.) 1. (pop.) a se înlege, a se învoi; a se sfătui; ...2. (reg.) a se tocmi, a se târgui”. (3)

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române din 2005 nu conține nici „împogodi” nici „pogodi”, în condițiile în care cuprinde numeroși termeni regionali și populari, deși, așa cum am încercat să arătăm, cuvântul analizat este atât de bogat semantic încât are același caracter idiomatic precum cuvântul „dor”, având, în plus, doar semnificații pozitive.

Urarea „**Bun diminea a!**”, în afara bineii matinale, este utilizată în cadrul ceremoniilor nupțiale, dând specificitate graiului muntenesc la care ne referim.

Indiferent de ora la care ajung nuntății la petrecerea oferită de către mirii și nași (de regulă, acest lucru având loc după-amiaza sau chiar seara), prima urare este „Bun diminea a!”, semnificând atât

dorința de bun-început, cât mai ales de renaștere, de *spor, de reu și în toate, de sănătate și de fericire în cursul zilei ivite. În popor se crede că, dacă diminea a o începi cu bine, apoi toată ziua îți va merge bine, căci „ziua bună se cunoaște de dimineață”. Iar „a fi cu bună dimineață în sus” înseamnă a fi a ezat de-a-ndoaselea, cu totul dimpotrivă de cum ar trebui să fie. „Bună dimineață” se dă până la „prânzul răsărit”. Se dă „bună dimineață” toată ziua, ba chiar și noaptea, la nuntă, ceea ce însemnează o neîntreruptă urare de bine, de sănătate și de fericire tinerilor soți.”(4)*

„Bună diminea a!” este astfel una dintre cele mai frumoase urări pe care și-o fac muntenii, mai cu seamă în mediul rural, iar spusă pe ton hotărât, răspicată, semnificațiile ei sporesc, nelăsând loc îndoielii cu privire la bunele intenții ale celui care o rostește.

Paradoxal, atât în Muntenia cât și în restul țării, „Bună diminea a!” cunoaște însă și o utilizare peiorativă, larg răspândită, atunci când marchează fie „de teptarea” (nu din somn!) / luminarea cuiva cu privire la un aspect discutat căruia cineva îi realizează târziu tâlcul, sensul sau semnificațiile, fie trezirea din somn la o oră târzie (folosită în concurență cu „Bună seara!”), pronunțată emfatic, „cu ghilimele” amendând prietenește acest fapt.

Graiul muntenesc pare să permită cele mai multe inovații și creații lexicale chiar dacă acestea nu reușesc întotdeauna să se popularizeze, devenind noi intrări în vorbirea curentă, deși unele sunt extrem de ușor inteligibile și grație pentru realități private de orice denumire în varianta literară a limbii române.

Astfel, după o operație soldată cu pierderea organului reproducător al pacientului, de la numele medicului care a comis malpraxisul, s-a vorbit în mass media despre „**ciomizarea**” economiei autohtone, după cum, tot în Muntenia, insular, a apărut verbul „**a omeri**” cu

referire la disponibilizarea sau concedierea unei persoane.

Chiar dac aceste ultime dou exemple de crea ii lexicale nu înnobileaz graiul muntenesc, ilustreaz o perfect adaptare la dinamica limbii actuale, atât prin plasticitatea lor din punct de vedere semantic, cât i în ce prive te stilul impus de comunicarea internau ilor, în ciuda faptului c nu ace tia le-au z mislit.

Note:

(1) a a cum ar ta lingvistul August Scriban, în *Dic ionarul s u* din 1939, constituind una din sursele utilizate pentru întocmirea *Dic ionarului explicativ al limbii române*

(2) <http://www.dexx.ro/index.php?a=print&d=Dictionar+explicativ+roman&t=%C3%AEmpogodi> (consultat: 20.09.2013)

(3) Oprea, Pamfil, Radu, Z stroiu (2010), vol. 8, p. 197

(4) apud <http://antenasatel.ro/component/content/article/382-traditiile-populare-ale-momentelor-zilei> (consultat: 6.08.2013)

Bibliografie

- [1] Oprea, Ioan; Pamfil, Carmen-Gabriela; Radu, Rodica; Z stroiu, Victoria (2010), *Dic ionar universal ilustrat al limbii române*, Ed. Litera, Bucure ti, (vol. 5, 8)
- [2] Scriban, August (1939), *Dic ionaru limbii române t (Etimologii, în elesuri, exemple, cita iuni, arhaizme, neologizme, provincialisme)*, Editura "Presa Bun ", Ia i
- [3] *** *Dic ionarul explicativ al limbii române* (1998), Ed. Univers Enciclopedic, Bucure ti
- [4] *** *Dic ionarul ortografic, ortoepic i morfologic al limbii române* (2005), Editura Univers Enciclopedic, Bucure ti

Biographical sketch. Born in 1973 in Curtea de Arge , Romania, Larisa Ileana Casangiu moved in Constanta at thirteen, to her parents, after living with his maternal grandparents. She is Associate Professor at the University *Ovidius* of Constanta, Romania, and also a writer of short stories and didactical literature and literary exeget. She has published more than ten books and over forty scientific articles. She teaches Romanian Teaching Methodology, Romanian Language Teaching, Literature for Children, Language Education Methodology in Kindergarten, Communication.

She is married since 2011 and has one child.

Her biography is listed in "Who's Who" (2011) and "Who is Who" 2013), Romanian edition.